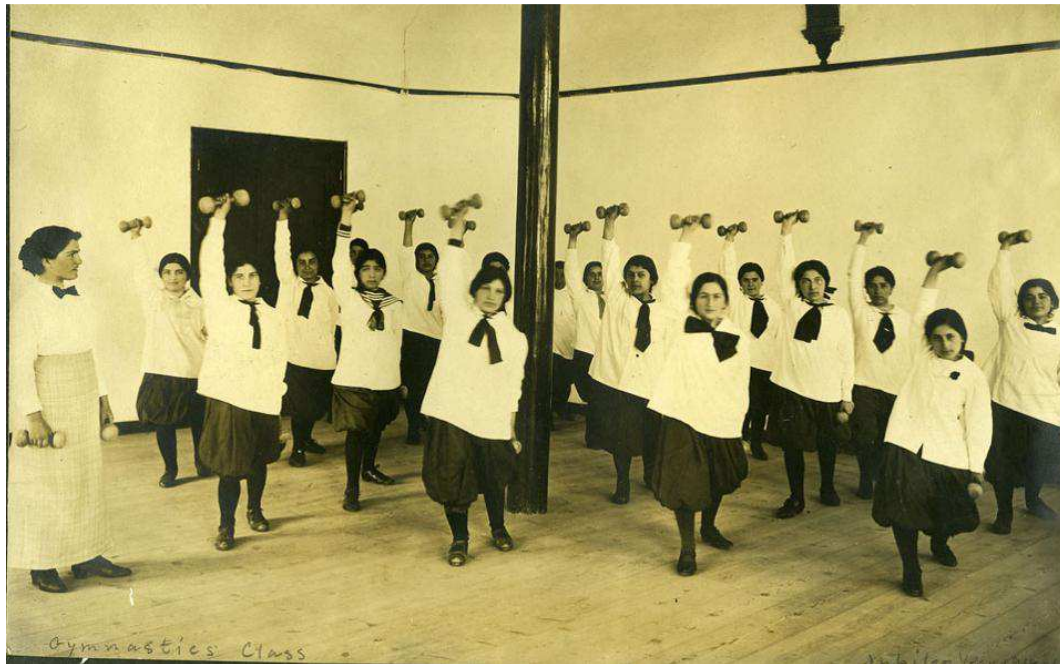

Ανέτειλε από τη δύση του τρεις φορές

Η συγκινητική ιστορία του Κολεγίου Ανατόλια που επιβίωσε μέσα από τις πιο ταραχώδεις περιόδους της νεώτερης ιστορίας

της Γιώτας Μυρτσιώτη

Εφημερίδα *Η Καθημερινή*, Κυριακή 12 Ιουλίου 2015, σ. 3

Τάξη γυμναστικής το 1914-1915 του Κολεγίου Ανατόλια στη Μερζιφούντα του Πόντου.

Το όνομά του σηματοδοτούσε την ανατολή, την αρχή μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας, το πρώτο ξεκίνημα μιας καινούργιας εξέλιξης. Στην περιπετειώδη διαδρομή του αποκτά συμβολικές διαστάσεις, τόσο ελπιδοφόρες όσο και το χάραμα μιας μέρας μετά από μια εφιαλτική νύχτα. Αυτή την αίσθηση αφήνει η συγκινητική ιστορία του Κολεγίου Ανατόλια, ένα σχολείο που ανέτειλε από τη δύση του τρεις φορές και επιβίωσε παρά τους πολέμους και τις φτώχειες στις πιο ταραχώδεις περιόδους της νεότερης ιστορίας.

Την αξιομνημόνευτη πορεία του επί 129 χρόνια, από τη Μερζιφούντα του Πόντου ως τη Θεσσαλονίκη, ακολουθεί ο William McGrew στο βιβλίο του «Educating Across Cultures: Anatolia college in Turkey and Greece». Η έκδοση που μόλις κυκλοφόρησε στην Αμερική στην αγγλική γλώσσα παρακολουθεί τη γενναία εκπαιδευτική πρωτοβουλία που διαδραματίστηκε σε δύο ηπείρους από το 1886 ως σήμερα.

Η ύλη του είναι τόσο πυκνή και πολυεπίπεδη, όσο και τα παρακλάδια της ιστορίας που σημάδεψαν τόπους και δεκάδες γενιές. Ο συγγραφέας, πρόεδρος του Ανατόλια από το 1974 μέχρι το 1999, ως ιστορικός μέσα από τις ιστορικές πηγές βουτά στα συναρπαστικά δράματα

των Αρμενίων και του ελληνισμού, αναδεικνύοντας κύκλους ζωής, αγωνίες, δραματικές και συγκινητικές ιστορίες μαθητών και δασκάλων, την πίστη και την αφοσίωση εκπαιδευτικών σε ένα όραμα.

Από το ποτάμι της ιστοριογραφίας αναδύονται η ταυτόσημη πορεία του κολεγίου με το κίνημα των Αμερικανών ιεραποστόλων, τη γενοκτονία των Αρμενίων, την ελληνοτουρκική σύγκρουση, τους δύο παγκόσμιους πολέμους αλλά και την εξέλιξη ενός εκπαιδευτικού συστήματος με τα διεθνή του χαρακτηριστικά.

Η πυκνογραμμένη έκδοση με ένα κείμενο 400 σελίδων πλαισιωμένο από σπάνιο φωτογραφικό υλικό είναι ο καρπός έρευνας που ξεκίνησε το 2002. Ο συγγραφέας κάτοχος διδακτορικού στην ελληνική και μοντέρνα ευρωπαϊκή ιστορία, άντλησε το υλικό μελετώντας χιλιάδες αρχεία που διασώθηκαν από την αλληλογραφία μεταξύ της οργάνωσης ιεραποστόλων στη Βοστώνη και του υπουργείου Εξωτερικών με την αμερικανική πρεσβεία στην Τουρκία. Το αρχείο φυλάσσεται σε μικροφίλμ στο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ αλλά δυστυχώς το υλικό της Θεσσαλονίκης από το 1924 μέχρι και το 1941 χάθηκε.

Από τη Βοστώνη

Τη συναρπαστική ιστορία του Κολεγίου Ανατόλια, αφηγείται στην «Κ» ο κ. McCrew διανθισμένη με δεκάδες ονόματα, πρόσωπα και γεγονότα, λαμπρές προσωπικότητες που διατηρούνται στη μνήμη με τις φωτογραφίες της νιότης.

Ο συγγραφέας πιάνει το νήμα από τις απαρχές του Κολεγίου Ανατόλια τον 19ο αιώνα, όταν οι Αμερικανοί Προτεστάντες, διακτινισμένοι ήδη από το 1910 σ' όλο τον κόσμο (Κίνα, Ινδία...) ξεκινούν από τη Βοστώνη το μεγάλο τους ταξίδι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για να μεταφέρουν το μήνυμα του Χριστιανισμού στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς. Οι πρώτες ομάδες, εξηγεί, φθάνουν στην Ελλάδα επί Καποδίστρια, ωστόσο οι θρησκευτικοί τους στόχοι στο Αργος και στην Αθήνα δεν βρίσκουν πρόσφορο έδαφος. Ένας πυρήνας ιεραποστόλων καταλήγει στην Κωνσταντινούπολη. Χτίζουν εκκλησίες, γνωρίζουν την κοινωνία, τον πολιτισμό τους, ιδρύουν μια Θεολογική Σχολή και μια Σχολή θηλέων αλλά και εκεί εγκαταλείπουν τους θρησκευτικούς τους στόχους και προσανατολίζονται σε ανθρωπιστικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς παρά τις αντιρρήσεις του ιδρύματος. Ωστόσο, σπόροι αυτών είναι η Σχολή Χιλ που άνθισε από εκπαιδευτικό ιεραπόστολο στην Αθήνα το 1831 και το πανεπιστήμιο Bogazici στην Κωνσταντινούπολη που ιδρύθηκε με δωρεά του Νεοϋορκέζου εμπόρου Χριστόφορου Ρόμπερτ.

Επιλέγουν την Μερζιφούντα του Πόντου μια πόλη 20.000 κατοίκων, στην πλειονότητά τους Αρμένιοι, όπου μεταφέρουν το Θεολογικό ιεροδιδασκαλείο και τη σχολή Θηλέων. «Πόθος των Αρμενίων ήταν ένα καθαρό εκπαιδευτικό σύστημα, να ανοίξουν τους ορίζοντες, να μάθουν ξένες γλώσσες, να ταξιδέψουν. Πρόσφεραν γι' αυτό ένα μικρό χρηματικό ποσό,

γεγονός που εντυπωσίασε τον κεντρικό οργανισμό των ιεραποστόλων στη Βοστώνη» αναφέρει ο κ. McGrew.

Η προσφορά ήταν αρχή της πορείας ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος που γρήγορα εξελίχθηκε σε ένα από τα πιο δυναμικά ιδρύματα της ευρύτερης περιοχής, προσφέροντας στους κατοίκους της περιοχής πρωτόγνωρες ευκαιρίες εκπαίδευσης και σημαντικές δυνατότητες βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου σε άνδρες και γυναίκες. «Σκεφτείτε πόσο οπισθοδρομική ήταν η κοινωνία της εποχής εκείνης. “Είμαι 40 χρόνια εδώ και δεν έχω δει ποτέ το πρόσωπο μιας γυναίκας και δεν μπήκα ποτέ σε μουσουλμανικό σπίτι”, έλεγε ένας Αμερικανός εκπαιδευτικός. Αντίθετα η ζωή των Αμερικανίδων που προσπαθούσαν να αλλάξουν τη νοοτροπία των γυναικών ήταν τελείως διαφορετική» μας λέει ο κ. McGrew.

Στα τέλη του 19ου αιώνα το σχολείο βρίσκεται στην ακμή του. Το αρμενικό ζήτημα που κορυφώθηκε στην αιματηρή δεκαετία του 1890 γράφει την πρώτη μαύρη σελίδα στην ιστορία του Κολεγίου. Οι υποψίες των Τούρκων ότι επαναστατικές προκηρύξεις και πλακάτ τυπώθηκαν στο τυπογραφείο του Ανατόλια είχαν ως αποτέλεσμα τη σύλληψη πολλών Αρμενίων και τον εμπρησμό του σχολείου. Τελικά, μετά από παρεμβάσεις της βρετανικής και αμερικανικής πρεσβείας αφέθησαν ελεύθεροι, οι ζημιές αποκαταστάθηκαν και το σχολείο συνέχισε τη λειτουργία του.

Ο διωγμός των Ελλήνων και αλλαγή στέγης

Η οικονομική πρόοδος της Τουρκίας, τα μεγάλα εμπορικά κέντρα της Μαύρης θάλασσας με πρωταγωνιστές τους Έλληνες, η βελτίωση της συγκοινωνίας ανάμεσα στις ελληνικές κοινότητες (Σαμψούντα, Τραπεζούντα κ.α.) αυξάνουν το ενδιαφέρον Αρμενίων, Τούρκων, Ελλήνων και Ρώσων για εκπαίδευση των παιδιών τους. Το σχολείο στην ανατολή του 19ου αιώνα αριθμεί 500 μαθητές (στην πλειονότητα Έλληνες) από τον Πόντο, την Ήπειρο, την Περσία, τη Ρωσία. Το 1910, στο Κολέγιο λειτουργούν νηπιαγωγείο, σχολή κωφών, γυμνάσια για αγόρια και κορίτσια, θεολογικό ιεροδιδασκαλείο, νοσοκομείο με πρωτοποριακές μεθόδους διδασκαλίας που πάντρευαν τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας με το αμερικανικό μοντέλο των πιο σημαντικών κολεγίων.

Τα μαθήματα γίνονται σε όλες τις γλώσσες, αγγλικά, τουρκικά, ελληνικά, ρωσικά. Ωστόσο ένας στους επτά ολοκλήρωνε τις σπουδές του, αναφέρει ο κ. McGrew. Οι περισσότεροι αναζητούσαν την τύχη τους στην Αμερική ή στη Βηρυτό (κυρίως για ιατρικές σπουδές) προτού αποφοιτήσουν από το κολέγιο της Μερζιφούντα. Μεγάλα ονόματα διέπρεψαν στην Αμερική και στην Ευρώπη μεταξύ αυτών ο Αθανάσιος Αγνίδης. Ήταν ο πιο διάσημος απόφοιτος του Ανατόλια και τα δυο του αδέρφια οι μεγαλύτεροι δωρητές του ιδρύματος που άφησαν πάνω από δυο εκατομμύρια δολάρια στο Ανατόλια Θεσσαλονίκης.

Η πρώτη δύση του σχολείου ταυτίζεται με τη γενοκτονία των Αρμενίων (1915). Το Ανατόλια διέκοψε τη λειτουργία του το 1916. Οι εκπαιδευτικοί εγκατέλειψαν τη Μερζιφούντα πλην

δύο Αμερικανίδων. Η συγκινητική τους ιστορία που έμειναν για να φυγαδεύσουν κορίτσια Αρμενίων, να εκπαιδεύσουν νοσοκόμες και να προσφέρουν βοήθεια σε 3.000 ορφανά του ορφανοτροφείου, καταγράφεται ως ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα. Η μία από αυτές αρρώστησε και πέθανε, ενώ η δεύτερη συνέχισε την προσφορά της. Επέστρεψε στην Αμερική σε ηλικία 70 ετών. Το όνομά της «Charlotte Willard» φέρει το νηπιαγωγείο του Ανατόλια.

Εκτελέσεις

Το σχολείο ανατέλλει ξανά το 1919. Οι διώξεις των χριστιανικών πληθυσμών κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, το ταραγμένο πολιτικό κλίμα, γράφουν τη δεύτερη μαύρη σελίδα του σχολείου. Στόχος αυτή τη φορά ήταν οι Έλληνες. Η σχολική αθλητική ομάδα «Πόντος» κατηγορήθηκε για επαναστατικές δράσεις. Δύο μαθητές και πέντε καθηγητές μετά από στημένες δίκες στην Αμάσεια εκτελέστηκαν.

Ο διωγμός των Ελλήνων οδηγεί το 1924 στη μετεγκατάσταση του Κολεγίου Ανατόλια στην Ελλάδα. Επιλέχτηκε η Θεσσαλονίκη όπου κατέληξαν πολλοί μαθητές του μετά τη μικρασιατική καταστροφή. Πρωταγωνιστής ήταν ο George White, ένας εξαιρετικός εκπαιδευτικός. Ακολούθησε τους πρόσφυγες στη Θεσσαλονίκη κι έδωσε μάχη για να πείσει την οργάνωση των ιεραποστόλων για την εγκατάσταση του κολεγίου σε αυτήν την πόλη. Τα κατάφερε. Η πρώτη στέγη ήταν το εγκαταλελειμμένο κέντρο αναψυχής και το νοσοκομείο του γαλλικού στρατού στην περιοχή Χαριλάου όπου βρίσκεται το γήπεδο του Άρη. Τα περισσότερα παιδιά εκδιωχθέντων Ελλήνων σπούδαζαν με υποτροφίες. Οι αρρώστιες θέριζαν. Έτσι αποφάσισαν την μεταφορά του σχολείου στην Πυλαία και για την απόκτηση του οικοπέδου βοήθησε ο Μητροπολίτης Γεννάδιος.

Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής οι εγκαταστάσεις του σχολείου χρησιμοποιήθηκαν από τους Γερμανούς ως αρχηγείο της ανωτάτης Διοίκησης στα Βαλκάνια. Ήταν η τρίτη δύση του Κολεγίου. Το σχολείο έκλεισε από το 1940. Ανέτειλε το 1945 και έκτοτε συνεχίζει αδιάκοπα τη λειτουργία του. Ο Εμφύλιος πόλεμος, η περίοδος της Δικτατορίας, η Μεταπολίτευση και η σημερινή του εποχή αποτελούν τα τελευταία κεφάλαια που συνδέουν το κολέγιο με την ιστοριογραφία της Θεσσαλονίκης.

Έγιναν λάθη

Πόσο αντικειμενική είναι η οπτική ενός Αμερικανού που υπηρέτησε το Κολέγιο επί 25 χρόνια; «Αγαπώ το σχολείο, όμως ως ιστορικός προσπαθώ να παρουσιάσω τα γεγονότα αντικειμενικά. Οι Αμερικανοί έκαναν και λάθη. Ανεξάρτητα από τη μετέπειτα θετική και δυναμική πορεία του σχολείου, οι αρχικές θρησκευτικές τους πεποιθήσεις να αλλάξουν τον τόπο αποδείχθηκαν λανθασμένες. Η πορεία έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί στόχοι από έναν μη

κερδοσκοπικό οργανισμό, με ένα μοντέλο που βασίζεται στην ιδιωτική πρωτοβουλία, στη γενικότερη αντίληψη για τον κόσμο, με κατεύθυνση να καλλιεργεί προσωπικότητες και την αριστεία, με φιλανθρωπικούς σκοπούς αλλά και με πολλαπλές δραστηριότητες, ανέδειξαν το Ανατόλια σε ένα από τα καλύτερα ιδρύματα στην Ελλάδα».

Κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Rowman & Littlefield , προς το παρόν στο Amazon. Θα παρουσιαστεί στη Θεσσαλονίκη το φθινόπωρο του 2015.